

UCHWAŁA
SEJMU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

z dnia 28 lipca 2023 r.

w sprawie ustanowienia roku 2024 Rokiem Melchiora Wańkowicza

Melchior Wańkowicz – reportażysta i pisarz – był jednym z najwybitniejszych polskich dziennikarzy w historii. Nazywany ojcem reportażu, wypełniał znakomicie to, co składa się na misję dziennikarską: opisując rzetelnie rzeczywistość służyć wspólnocie. Jego artykuły i książki dotyczą najważniejszych dla niej doświadczeń i chwil. Przyszło mu tworzyć w wieku kataklizmów, jakich doświadczył nasz naród, ale i w epoce odzyskanego państwa i kształtowania na nowo polskiego świata. Opisując go – z wielką siłą talentu reportażysty – dawał świadectwo, relacjonował, często na bieżąco, losy narodu. Pisząc „Sztafetę”, „Dzieje rodziny Korzeniewskich”, „Westerplatte” czy „Bitwę o Monte Cassino”, miał świadomość, że czyni to zarówno dla współczesnych, jak i dla potomnych.

Pisząc, łączył tradycję polskiej gawędy szlacheckiej, niezwykle ciekawość świata oraz drobiazgową, żmudną pracę w ustalaniu i weryfikowaniu informacji. Kierował się prawdą i jej służył. Na karty swoich książek przenosił świat wartości wyniesionych z rodzinnego domu w Kałużycach na Białej Rusi, gdzie urodził się w 1892 roku, oraz z majątku swej babki w Nowotrzebach na Kowieńszczyźnie, gdzie wychowywał się po wczesnym osieroceniu przez rodziców. Pochodził z rodziny ziemiańskiej i świat kresowej, polskiej obyczajowości szlacheckiej przedstawił we wspomnieniach zawartych w książce „Szczeniące lata”.

Gimnazjum ukończył w Warszawie, a lata nauki w szkole średniej przypadły na czas strajków szkolnych i walki o polską szkołę. Wańkowicz brał w tych wydarzeniach udział – w 1905 roku uczestniczył w strajku szkolnym, a w roku 1907 wstąpił do organizacji młodzieży szkół średnich „Przyszłość” („Pet”), redagował też nielegalne pismo młodzieży „Wici”. Studiował na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie i w Szkole Nauk Politycznych. Aktywny w konspiracji studenckiej, wstąpił do Polskiego Związku Strzeleckiego, w którym był podoficerem, a potem należał do Organizacji Młodzieży Narodowej „Wolny Strzelec”.

Podczas I wojny światowej został pełnomocnikiem Centralnego Komitetu Obywatelskiego Królestwa Polskiego do ewakuacji Polaków z terenów Rosji. W 1918 roku jako żołnierz I Korpusu Polskiego gen. Józefa Dowbór-Muśnickiego walczył z bolszewikami, a za udział w walkach został odznaczony Krzyżem Walecznych. Opisał ten czas w „Strzępach epopei”.

Po wojnie zamieszkał w Warszawie, ukończył studia prawnicze, założył w 1924 roku wydawnictwo „Rój”, którym kierował do 1939 roku. Publikował między innymi w „Kurierze Warszawskim”, „Wiadomościach Literackich” i „Kurierze Porannym”. Był także doradcą reklamowym Związku Cukrowników Polskich i to on wymyślił słynne hasło: „Cukier krzepi”.

Z powodu powieści reportażowej „Na tropach Smętka”, której był autorem – gdzie w lekkiej formie podróżniczej relacji podjął temat polskości, tożsamości wspólnoty narodowej konfrontowanej z przemocą i złem germanizacji – musiał po wybuchu II wojny światowej ewakuować się z Polski. Opisał to w cyklu „Od Stołpców po Kair”, będących zapisem jego własnych losów i zbiorem reportaży o spotkanych Polakach, losach emigrantów i tworzeniu wojsk polskich. Największy pomnik bohaterstwu polskich żołnierzy Wańkowicz wystawił w trzytomowym dziele „Bitwa o Monte Cassino”. Jako naoczny świadek – reportażysta wojenny oddał heroizm tej walki w prostym, a zarazem pełnym napięcia i energii opisie.

Po wojnie pozostał do 1957 roku na emigracji. Pisał, wygłaszał odczyty, wędrując po Ameryce i publikując z tych wędrówek kolejne książki-reportaże. Wtedy też powstało słynne „Ziele na kraterze” – barwna, dowcipna relacja życia rodzinnego pisarza w dwudziestoleciu międzywojennym.

Po odwilży w bloku komunistycznym zaczął publikować w prasie PRL i wkrótce podjął decyzję o powrocie do Warszawy. Publikował między innymi na łamach „Tygodnika Powszechnego”. Napisał „Karafkę la Fontaine’a” – książkę o warsztacie dziennikarskim, znaczeniu talentu, pracy i wierności prawdzie. Na skutek ingerencji cenzury pełny tekst „Karafki” mógł ukazać się dopiero po upadku komunizmu.

W 1964 roku jako jeden z sygnatariuszy „Listu 34”, który był protestem przeciwko polityce kulturalnej PRL, stał się ofiarą nagonki. Oskarżono go o to, że przekazuje za granicę materiały godzące w Polskę i współpracuje z Radiem Wolna Europa. Wańkowiczowi wytoczono proces i skazano go na trzy lata więzienia. Spędził w

areszcie pięć tygodni. Wobec skandalu, jaki wywołano, i powszechnemu oburzeniu opinii publicznej władze PRL musiały wstrzymać wykonanie wyroku. Jednak dopiero w 1990 roku Sąd Najwyższy uchylił wyrok i pośmiertnie uniewinnił Wańkowicza.

Melchior Wańkowicz zmarł w Warszawie 10 września 1974 roku w wieku 82 lat. Zgodnie z jego wolą rodzina odmówiła państwowego pogrzebu, który chciały zorganizować komunistyczne władze. Pochowany został na Powązkach.

W 50. rocznicę od jego odejścia Sejm Rzeczypospolitej Polskiej ustanawia rok 2024 Rokiem Melchiora Wańkowicza – niepokornego, odważnego, wnikliwego dziennikarza, pisarza i reportażysty, będącego wzorem i symbolem polskiego dziennikarstwa.

MARSZAŁEK SEJMU

/ - / Elżbieta Witek